

УДК 37.018.32:316.614-057.874

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ

Грибосдова Т.О.

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

У статті здійснюється аналіз актуальної проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів. Проблема формування готовності до самостійного життя дітей в умовах інтернатних закладах висвітлено у статті з позиції нейтралізації наслідків соціальної та емоційної депривації. Головною метою статті є підготовка в навчанні, вихованні та всебічного розвитку майбутніх соціальних педагогів на основі цілісності та спільності в діяльності. Загострення суспільних проблем підготовки висококваліфікованих соціальних педагогів до формування роботи з молодшими школярами до самостійного життя в умовах інтернатних закладах набуло особливої актуальності. На основі теоретичного аналізу проблеми визначаються деякі методичні позиції освітньої роботи з майбутніми соціальними педагогами.

Ключові слова: соціальна адаптація, молодший школяр, соціальний педагог, готовність, формування, деприваційні умови.

Постановка проблеми. Професійна діяльність соціальних педагогів у нашій країні протягом останніх років набуває великої соціальної ваги, бо значний контингент осіб, які потребують кваліфікованої допомоги, серед яких переважають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Ми вважаємо, що професійне самовизначення соціального педагога мають зумовлювати, перш за все, педагогічні основи життєвого самовизначення дитини, які спрямовано на нейтралізацію деприваційних умов розвитку та формування стійкості їх життєвих прагнень і переконань.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями підготовки майбутніх соціальних педагогів роботи з молодшими школярами до самостійного життя приділяли увагу у своїх працях такі науковці як: І. Зверева, А. Капська, О. Кузьміна, Л. Міщик, І. Мигович, О. Мороз, С. Пащенко, В. Поліщук, В. Тимченко, С. Харченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження обраної теми передбачає аналіз проблеми становлення майбутнього соціального педагога до роботи з молодшими школярами.

Формування цілей статті. Мета статті – розкрити питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з молодшими школярами до самостійного життя в умовах інтернатного закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найголовнішим у роботі з молодшими школярами соціальні педагоги назвали підготовку до дорослого життя, матеріальне забезпечення та розвиток навичок самообслуговування. Серед інших відповідей були: «виховання психічно та фізично здорової особистості», «підготовка до сімейного життя» та «підготовка до самостійного життя». Натомість менш необхідним вони вважають формування прив'язаності до значущого дорослого, що, як відомо, є запорукою становлення особистості молодшого школяра, яка позбавлена батьківської турботи.

Підготовку майбутніх соціальних педагогів науковці визначають як процес і результат (формування готовності до певної професійної діяль-

ності; цілісний неперервний процес становлення особистості фахівця; процес формування фахівця нового типу, який має швидко й адекватно реагувати на зміни в суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми; система організаційно-методичних заходів, які забезпечують формування професійної спрямованості, знань, умінь, навичок) [2].

Загальна робота підготовки соціального педагога до роботи з молодшими школярами з соціальної адаптації до самостійного життя в умовах інтернатного закладу, її різні аспекти привертала увагу багатьох дослідників. Ученими досліджено: соціально-педагогічні причини соціальної адаптації до самостійного життя (І. Зверева, О. Кузьміна, С. Харченко та ін.), шляхи і засади соціальної адаптації до самостійного життя (В. Баженові та ін.), теоретичні і методичні засади підготовки студентів до соціальної адаптації до самостійного життя (Р. Вайнолова та ін.). У сучасних умовах загострення суспільних проблем питання підготовки висококваліфікованих соціальних педагогів набуло особливої актуальності.

Проблема теоретичної та методичної підготовки соціальних педагогів до здійснення професійної діяльності є однією з центральних у теорії соціально-педагогічної роботи. Підходи до її вирішення знаходимо в працях О. Безпалько, В. Бочарової, М. Галагузової, І. Зверевої, А. Капської, О. Кузьміної, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та ін. У дисертаційних дослідженнях, присвячених питанням професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з соціальної адаптації до самостійного життя в умовах інтернатного закладу розглядаються особливості роботи соціального педагога з підлітками (О. Кузьміна). Проблема формування готовності соціальних педагогів до здійснення професійної діяльності висвітлена у роботах Р. Вайноли, С. Пащенко; до здійснення соціально-правої роботи – І. Ковчиної; формування професійної-етичної культури соціальних педагогів – О. Маскалюк, О. Пономаренко; формування комунікативних якостей – Д. Годлевської, О. Гури, Г. Локаревої, А. Первушиної; практичної підготовки майбутніх соціальних пе-

дагогів – З. Фалинської. Разом із тим рівень розробленості проблеми підготовки соціальних педагогів не є вичерпаним. Незважаючи на широкий спектр теоретичних і прикладних підходів у вивченні процесу підготовки соціального педагога до роботи з молодшими школярами до самостійного життя: недостатньо вивчені її структура, зміст та основні компоненти [3].

Одним із провідних питань є підготовка майбутнього соціального педагога до здійснення професійної діяльності. Концептуальні засади теорії і методики підготовки фахівців у галузі соціальної педагогіки в Україні розроблені такими провідними науковцями як І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, І. Мигович, О. Мороз, С. Пащенко, В. Поліщук, В. Тимченко, С. Харченко. Професійній діяльності фахівців з соціально-педагогічної роботи та побудові моделі їх професійних якостей присвятили свої дослідження В. Бочарова, Р. Вайнола, М. Галагузова, С. Григор'єв, І. Зязюн, І. Мельничук, С. Омельченко, С. Пальчевський, З. Фалинська, Е. Холостова.

Концептуально проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів/працівників в Україні розглянуті вітчизняними науковцями за таким напрямом як управління якістю соціальної освіти (М.Б. Євтух); педагогічний, психологічний та управлінські аспекти професійної підготовки соціального педагога (Л. Міщик); професійна підготовка соціальних працівників умовах університетської освіти (О. Карпенко); підготовка соціального педагога до соціально-правового захисту особистості (І. Ковчина); професійна підготовка соціальних педагогів в умовах неперервної освіти (В. Поліщук); дидактичні основи підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності (С. Харченко).

Професійна підготовка, як процес, що забезпечує формування готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності, лише тоді розвиває та активізує зусилля та професійну свідомість, коли пізнавальна діяльність майбутнього соціального працівника здійснюється в умовах близьких до практичної професійної діяльності; тобто коли пізнавально-теоретичні дії співставляються та порівнюються з професійно-орієнтованими діями. Оскільки соціальний працівник є значущою постаттю соціальної сфери, як суб'єкт загальної та професійної культури в ролі організатора, управлінця та безпосереднього виконавця соціальної роботи, то професійна підготовка соціальних працівників має забезпечити формування і всебічний розвиток компетентного, конкурентоспроможного інтелектуально-творчого фахівця з активною громадянською позицією, готового зробити свідомий вибір власного місця у професійній діяльності в соціальній сфері [4].

Особливої актуальності при цьому набувають діяльнісні аспекти соціальної роботи, оскільки реальна дійсність вимагає застосування не лише різних форм та методів роботи, що були б адекватними до нових потреб соціуму, але й особливого змістового наповнення, спрямованого на реальну допомогу молодшим школярам. Практична реалізація діяльнісного підходу в соціальній роботі передбачає не тільки ознайомлення майбутніх соціальних працівників та соціальних працівників-практиків з новими методами соціальної

роботи, але й слугувати науково-дослідною базою для пошуку дієвих механізмів та умов адаптації цих методів до конкретних клієнтів з урахуванням перспектив розвитку і визначення їхнього місця в житті.

Процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів зумовлюється сутністю соціально-педагогічної діяльності, її цінностями і характеризується метою, завданнями, змістом, технологією здійснення навчально-виховного процесу, характером взаємодії викладачів і студентів, досягнутими результатами. Головна мета процесу підготовки полягає в єдності навчання, виховання та всебічного розвитку студентів на основі цілісності та спільності в діяльності. Організація процесу підготовки фахівців умовно поділяється на три етапи: початковий, основний і завершальний [2].

На початковому етапі для організації процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів створюються відповідні педагогічні умови. З цієї метою вирішуються такі завдання: цілепокладання, діагностика умов, прогнозування досягнень та планування розвитку процесу. Сутність цілепокладання полягає в обґрунтуванні і постановці цілей, які необхідно трансформувати в конкретні завдання. Правильно визначити завдання процесу підготовки допомагає педагогічна діагностика, яка є дослідницькою процедурою, що спрямована на з'ясування умов і обставин, за яких має відбуватися процес підготовки. Прогнозування є наступним кроком процесу підготовки, сутність якого полягає в завчасному оцінюванні можливих результатів.

Цей етап завершується скорегованим на основі результатів діагностики і прогнозування проектом організації процесу підготовки. Основним етапом є процес здійснення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, який передбачає постановку і роз'яснення мети та завдань, взаємодію викладачів і студентів, використання визначених методів, засобів і форм підготовки, створення сприятливих умов, стимулювання діяльності студентів. Результативність процесу підготовки соціальних педагогів залежить від доцільності поєднання зазначених елементів між собою, їх спрямованості, практичної реалізації мети; від наявності зворотних зв'язків, які дозволяють своєчасно здійснювати корекцію та педагогічну взаємодію [1].

На завершальному етапі процесу підготовки соціальних педагогів здійснюється аналіз досягнутих результатів, що допомагає зрозуміти причини відхилень і визначити, де, як і чому допущені помилки або за рахунок створення яких умов досягнуті позитивні результати.

У своєму дослідженні К. А. Дмитренко розглядає модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до професійної комунікації в процесі педагогічних практик являє собою спеціально організовану узгоджену взаємодію суб'єктів (викладачів, керівників практик від кафедр) та об'єктів (студентів – майбутніх соціальних педагогів), що реалізується через докладно розкриті нами вище мету, принципи, завдання, зміст, форми й методи [5].

Посилаючись на традиційні погляди про найважливіші етапи будь-якого педагогічного процесу (В. Безрукова, І. Підласий та ін.), визначи-

ли таку послідовність процесу реалізації моделі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до професійної комунікації в процесі педагогічних практик, якого передбачається:

1. Поглиблення знань професійної комунікації на заняттях із навчальних дисциплін «Педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Соціальна психологія», «Комунікативна майстерність соціального педагога», «Методика роботи соціального педагога в закладах освіти», «Технології соціально-педагогічної діяльності» із запровадженням ігрових, активних, інтерактивних методів на лекційних, семінарських, практичних заняттях і в самостійній роботі з певної навчальної дисципліни.

2. Проведення у позанавчальний час комунікативних тренінгів для студентів експериментальних груп.

3. Доповнення завдань педагогічних практик для студентів експериментальних груп завданнями комунікативного характеру.

4. Укладання рекомендацій для викладачів, керівників педагогічних практик від кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи щодо реалізації моделі формування готовності до професійної комунікації в процесі педагогічних практик у студентів експериментальних груп [2].

Підвищення рівня якості професійної підготовки майбутнього соціального педагога є нагальною потребою сучасної психолого-педагогічної науки і практики, а також одним із пріоритетних напрямків модернізації і фундаменталізації вищої педагогічної освіти в Україні на сучасних теоретико-методологічних засадах.

Проблемами професійної діяльності соціальних педагогів у різних інституціях займалися дослідники А. Капська, О. Безпалько, М. Галагузова. Предметом дослідження І. Звереві, І. Пеші були загальнотеоретичні та прикладні аспекти розвитку соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні, визначення її головних тенденцій та закономірностей, чинників та пріоритетних напрямків.

У монографії Р. Вайноли «Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки» (2008 р.) розкрито такі важливі аспекти, як: проблема професійної підготовки майбутнього соціального педагога в педагогічній теорії; сучасні моделі професійної підготовки соціального педагога в контексті його особистісного розвитку; особливості особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі його професійної діяльності; особистісні якості соціального педагога як професійний інструментарій тощо [1].

Технології соціально-педагогічної роботи з молодшими школярами мають на меті включення різноманітних методів, прийомів, методик, технік, що перш за все залежить від професій-

аналізу спеціаліста. Вибір технологій соціальним педагогом залежить від проблеми молодшого школяра, особливостей її особистості та виховного мікросоціуму, рівня і виду адаптації до самостійного життя у інтернатному закладі.

Потрібно розглядати психологічні особливості роботи майбутнього соціального педагога в інтернаті в двох аспектах – по-перше, робота повинна бути направлена на корекцію деформованого світосприйняття молодшого школяра, поведінки, на соціалізацію дитини і нормальний її розвиток, на вироблення навичок, необхідних для самостійного життя після виходу із закладу тощо. Але другий дуже важливий психологічний аспект роботи – це особливості спілкування майбутнього соціального педагога з дитиною, оптимальне сприйняття працівником дитини і навпаки, дитиною працівника. Соціальний педагог має направляти значні зусилля на цей аспект роботи [4].

Працівник, не знаючи психічних особливостей розвитку дітей-сиріт, часто провокує учня на конфлікт, не замислюючись над тим, що дитина може зовсім ненавмисно себе так поводити, а це викликано її особливостями психіки. Щодо поширеної особливості дітей, що потрапляють до інтернатів – педагогічної занедбаності, то її результатом часто є недостатній інтелектуальний розвиток, це може виражатися в несформованості або нерозвиненості пізнавальних процесів, а саме нестійкої уваги, слабкої пам'яті, слабо розвинутого мислення, низькій ерудиції. При роботі з молодшими школярами необхідно зважати на такі можливі їх особливості, інакше робота буде неефективною і на додачу можлива психологічна травматизація самої дитини. Наприклад, вчитель, незнайомий з особливостями розвитку дитини, думатиме, що учень погано навчається, або виконує ті чи інші завдання, тому що не хоче навчатися краще. Така думка створить певний психологічний бар'єр між вчителем та учнем. Педагог думатиме, що він викладається повністю, а учень не хоче вивчити навіть елементарного. Дитина в свою чергу відчуватиме ворожий настрій вчителя до себе [3].

Висновок. Таким чином, соціальний педагог повинен вивчати дітей, з якими працює, та по можливості стимулювати педагогів та інших людей, що працюють з дитиною, на вивчення її особливостей. На основі психологічного портрету дитини обираються методи роботи з нею, адже лише адекватні до психологічних особливостей дитини дії спеціалістів, що працюють з нею, будуть максимально ефективними і не травмують дитячу психіку. Але саме по собі спілкування в ході роботи є надзвичайно важливим, і спілкуючись з дитиною потрібно зважати на її вірогідні відмінності від дітей, які виховувалися і виховуються в благополучних сім'ях.

Список літератури:

1. Вайнола Р. Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: [монографія] / Вайнола Р. Х.; за ред. С. О. Сисоевої. – Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2008. – 460 с.
2. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Р. Х. Вайнола. – К., 2009. – 44 с.
3. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика: монографія / І. Д. Зверева; М-во освіти і науки України; Ін-т проблем виховання Академії педагогічних наук. – К.: Правда Ярославічів, 1998. – 393 с.
4. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: [монографія] / За ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 424 с.
5. Гніда Т. Б. Соціальна педагогічна корекція особистісних вад важко вихованих учнів молодшого шкільного віку. дис. на здобуття наук. ступеня кан. пед. наук. спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Т. Б. Гніда. – Х., 2013. – 284 с.

Грибоедова Т.А.

Государственное высшее учебное заведение

«Донбасский государственный педагогический университет»

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ФОРМИРОВАНИЮ ГОТОВНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ К САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ЖИЗНИ

Аннотация

В статье проводится анализ актуальной проблемы подготовки будущих социальных педагогов. Проблема формирования готовности к самостоятельной жизни детей в условиях интернатных заведениях освещены в статье с позиции нейтрализации последствий социальной и эмоциональной депривации. Главной целью статьи является подготовка в обучении, воспитании и всестороннего развития будущих социальных педагогов на основе целостности и общности в деятельности. Обострение социальных проблем подготовки высококвалифицированных социальных педагогов к формированию работы с младшими школьниками к самостоятельной жизни в условиях интернатных заведениях приобрело особую актуальность. На основе теоретического анализа проблемы определяются некоторые методические позиции образовательной работы с будущими социальными педагогами.

Ключевые слова: социальная адаптация, младший школьник, социальный педагог, формирование, депривационные условия.

Griboedova T.A.

State Higher Educational Institution

«Donbas State Teachers' Training University»

PREPARATION OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGES TO FORMATING THE FUTURE OF YOUNG SCHOOLS TO SELF-LIFE

Summary

The article analyzes the actual problem of preparing future social educators. The problem of formation of readiness for independent living of children in residential institutions is highlighted in the article from the standpoint of neutralizing the consequences of social and emotional deprivation. The main goal of the article is to prepare for the education, education and comprehensive development of future social educators on the basis of integrity and community in their activities. The aggravation of social problems of training highly skilled social educators to form the work with junior pupils for independent living in residential institutions has become particularly relevant. On the basis of theoretical analysis of the problem some methodological positions of educational work with future social educators are determined.

Keywords: social adaptation, junior schoolchild, social educator, formation, deprivational conditions.